Olvasóink figyelmébe ajánljuk…

Összeállította: HADOBÁS SÁNDOR

A hazai szakfolyóiratokban és más periodikákban, alkalmi publikációkban gyakran jelennek meg részben vagy teljes egészében bányászattörténeti vonatkozású tanulmányok. Sajnos e drága és csak kevesek által keresett kiadványoknak az előfizetését, beszerzését a könyvtárak többsége pénzszűke miatt nem engedheti meg magának, így sokszor nem, vagy csak késve figyel fel a bennük közölt írásokra a szakmai közvélemény. Bár az internetről ma már a legtöbb adat megismerhető (tartalomjegyzékek, egyes esetekben teljes szövegek), ám még sokan idegenkednek a tájékozódás e formájától, mások pedig időhiány vagy egyéb okok miatt nem ülnek a számítógéphez.

A jövőben oly módon kívánjuk segíteni az érdeklődési körünkbe tartozó publikációk minél szélesebb körű megismertetését, hogy időnként csokorba gyűjtjük és közreadjuk címleírásaikat. Ezek alapján már nem okozhat gondot az érdeklődők számára a szükséges fénymásolatok, esetleg az eredeti lapszámok megszerzése vagy a megfelelő internetes oldalak használata.

Ezúttal az alábbi közleményekre hívjuk fel olvasóink figyelmét (a megjelenés időrendjében):

ENDRŐDI Gábor: Két táblakép a 18. századi Újbányán. Csekélység MS mesterhez. = *Művészettörténeti Értesítő,* 55. évf. 2006. 1. sz. 119-124. old.

BALÁŽOVÁ, Barbara: Az alsó-magyarországi bányavárosok barokk művészetéhez: Joseph Andreas Wenzl von Sternbach mecenatúrája. = *Művészettörténeti Értesítő,* 55. évf. 2006. 1. sz. 125-144. old.

KÓNYA Péter: Adatok a Tapolcai-medence bazaltbányászatának történetéhez. = *Folia Musei Historico-Naturalis Bakonyiensis. –A Bakonyi Természettudományi Múzeum Közleményei 24.* Zirc, 2007. 23-34. old.

MÁTÉ Gábor: Az alsó-magyarországi bányavárosok etnikai képének történeti és földrajzi vizsgálata. = *Földrajzi Értesítő,* 56. évf. 2007. 3-4. sz. 181-204. old.

WEISZ Boglárka: Megjegyzések az Árpád-kori sóvámolás és -kereskedelem történetéhez. = *Acta Historica (Acta Universitatis Szegediensis)* 125. Szeged, 2007. 43-57. old.

WEISZ Boglárka: A nemesércbányákból származó királyi jövedelmek az Árpád-korban. = *Középkortörténeti tanulmányok 5. Az V. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2007. június 7–8.) előadásai.* Szerk. Révész Éva, Halmágyi Miklós. Szeged, 2007. 247–259.

SRÁGLI Lajos: Hetven éve alapították a MAORT-ot. = *Honismeret,* 36. évf. 2008. 3. sz. 22-26. old.

BÍRÓ József: Bányatársládák, bányatárspénztárak a pécsi szénbányászatban. = *Pécsi Szemle,* 11. évf. 2008. 2. sz. (nyár), 40-47. old. 4 kép.

GLÜCK László: A máramarosi só kereskedelmének útvonalai a 16. század közepén. = *Történelmi Szemle,* 50. évf. 2008. 1. sz. 1-10. old.

BARABÁS András – KONRÁD Gyula: A mecseki kőszén és uránérc bányászatának múltja és lehetséges jövője. = *Földrajzi Közlemények,* 132. évf. 2008. 1. sz. 3-19. old.

WEISZ Boglárka: A nemesérc-bányászathoz kötődő privilégiumok az Árpád- és az Anjou-korban. = *Történelmi Szemle,* 50. évf. 2008. 2. sz. 141-161. old.

ZSÁMBOKI László, dr.: Kerpely szerepe a magyar bányászati-kohászati szaknyelv megteremtésében. = *BKL – Bányászat,* 141. évf. 2008. 1. sz. 5-6. old.

FARKAS Ottó, dr.: Kerpely Antal, a tanszékalapító. = *BKL – Bányászat,* 141. évf. 2008. 1. sz. 7-11. old.

TARDY Pál, dr.: Kerpely a hazai modern vasipar megteremtője. = *BKL – Bányászat,* 141. évf. 2008. 1. sz. 11-15. old.

MENDLY Lajos: Szoboszlay Kornél professzor emlékére. = *BKL – Bányászat,* 141. évf. 2008. 4. sz. 58. old.

RÉTHY Károly: Dr. Szokol Pál (1848 – 1936) élete és munkássága. = *BKL – Bányászat,* 141. évf. 2008. 4. sz. 59-60. old.

Bányászati oktatás a selmeci akadémia alapítása előtt

Miroslav Kamenický: *Banícke školstvo na Slovensku do založenia Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici.* Bratislava, 2006. SAP – Slovac Academic Press, 119 p.

HADOBÁS SÁNDOR

A szerző (született 1962-ben) ismert szlovák történész, a 16-18. század gazdaságtörténetével foglalkozik, s különösen a bányászati-kohászati témák érdeklik. Ennek bizonyítéka számos tanulmánya és korábbi könyve is (*Sredoslovenské striebro a jeho hutnicke spracovanie do konca 18. storočie* – magyarul: *A közép-szlovákiai ezüst és kohászati feldolgozása a 18. század végéig,* Bratislava, 1995.)

Szóban forgó munkája a selmeci bányászati akadémia alapítása előtti bányászati oktatás történetét tekinti át *Szlovákiában* – azaz a történelmi *Magyarország Felvidékén*. A témával korábban több kiváló kutató foglalkozott (például *J. Vlachovič, J. Vozár* szlovák, *Mihalovits János, Faller Jenő* és *Zsámboki László* pedig magyar részről), *Kamenicky* mégis érdemesnek tartotta újból áttekinteni és ahol szükségesnek látszott, újraértékelni a kérdést. Munkájához ausztriai és szlovákiai levéltárakban, könyvtárakban végzett kutatásokat, amelyek eredményeként új adatokkal tudta gazdagítani eddigi ismereteinket.

A bevezetés után előbb a bányászati–kohászati szakirodalmat tekinti át a 18. századig, kiemelve *G. Agricola De re metallica libri XII* című művét. Mellette természetesen megemlíti a többi fontos szerzőt és könyvét is (*Ulrich Rülein von Calw, Lazarus Ercker, Athanasius Kircher, Engelhardt Löhneyss* stb.).

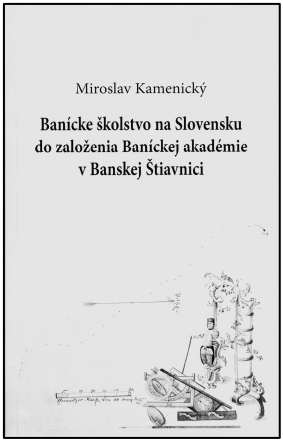

A következőkben a bányász és kohász szakemberek nevelésének, felkészítésének fejlődését és módszereit mutatja be vázlatosan a 18. századig, európai összehasonlításban.

A III. fejezetben arról a korabeli szokásról szól, hogy az ifjú bányász- és kohászjelöltek ismereteik bővítésére tanulmányutakat tettek a kontinens híres bányahelyeire. Tapasztalataikról naplót, feljegyzéseket vezettek. Közülük talán a legismertebb *Lipót herceg*, *Mária Terézia* császárnő fia volt, akinek 1764. évi utazásaival részletesebben is foglalkozik. *Kamenicky* felhívja a figyelmet arra, hogy ez a forráscsoport milyen fontos a két ősi szakma 17-18. századi történetének tanulmányozása szempontjából, ennek ellenére a tanulmányi útleírások összegyűjtése és részletes feldolgozása még nem történt meg.

A IV. fejezet a selmecbányai bányászati iskola történetével foglalkozik, különösen keletkezésének körülményeivel. Az intézmény alapítását az általánosan elfogadott 1735. június 22-i dátummal szemben (amely az iskola működésére vonatkozó első, vázlatosan kidolgozott utasítás keltezésének időpontja) arra a napra teszi, amikor *Mikoviny Sámuel* „geometra”-kinevezést kapott az alsó-magyarországi bányavárosokba, továbbá megbízást a gyakornokok oktatására (1735. július 29.) Tüzetes vizsgálat alá veszi az alapítással kapcsolatos dokumentumokat, köztük a *J. F. von Lauern* nevéhez fűződő részletes instrukciót. E dátum nélküli fontos irat születését közvetett bizonyíték (*Mikoviny* előbb említett kinevezésének *múlt éviként* való említése) alapján 1736 elejére teszi. Megállapítja, hogy azzal a korábbi vélekedéssel szemben, miszerint a joachimsthali és a selmecbányai bányászati iskolák számára ki-

adott instrukciók azonosak, *Magyarország* részére *külön instrukció* készült. Ennek egy példányát sikerült a bécsi *Hofkammerarchiv* udvari kamarai anyagában fellelnie. További alfejezetet szentel az intézet oktatóinak, elsősorban *Mikoviny Sámuelnek*, akiről bővebb élet- és pályarajzot ad, kiemelve bányászati iskolai működését. Mellette még két „instruktorról", *K. Heüppelről* és *J. P. Sennről* tesz említést. Egy másik alfejezetből a hallgatókat ismerhetjük meg számuk, származásuk, életkoruk és más adataik szerint. Végül a tanulmányi programot elemzi a szerző az oktatásra vonatkozó utasítások és az iskola könyvtárában fellelhető szakirodalom, vagyis mai szóhasználattal a „tananyag" alapján.

Az V. részben a kevéssé ismert, rövid életű szomolnoki bányászati iskoláról olvashatunk, melynek alapítója a helyi kincstári bányák vezető hivatalnoka, *Georg Ernst Multz de Walda* volt 1747-ben. A rendelkezésre álló adatok függvényében itt is bemutatja az oktatókat, a hallgatókat és a tanulmányi programot. Két tanárról tud: *Ignaz Lihlről* és *Gaspar Reitznerről,* akiknek irányításával hat hallgató kezdte meg a tanulmányokat. Szerencsére fennmaradt az a szakkönyv-jegyzék, amelyet az intézmény létrehozásának előkészületei során *Multz de Walda* kérésére az udvari kamara küldött *Szomolnokra* 1746-ban. Az alapító halála (1748) után az iskola megszűnhetett, mert későbbi sorsáról nincs híradás.

A könyv VI. fejezete vázolja a *Selmeci Bányászati Akadémia* létrejöttének folyamatát, körülményeit, ami ugyan már nem képezi a munka tárgyát, mégis hasznosnak mondható.

A zárszóban a szerző röviden összegzi eredményeit. Kiemeli, hogy a fennmaradt könyvlisták és más körülmények mind *Selmecen,* mind pedig *Szomolnokon* a képzés magas színvonalára utalnak.

Gazdag irodalomjegyzék, angol és német nyelvű összefoglaló, mellékletként néhány ismert hallgatói névsor, valamint név- és helymutató zárja az értékes és magyar szempontból különösen érdekes kötetet. Kár, hogy nyelvi nehézségek miatt – sok más régi magyar vonatkozású szlovák könyvhöz hasonlóan – a hazai kutatás nemigen fogja hasznosítani.

T a r t a l o m

Tanulmányok

Rudabánya, az emberré válás világhírű lelőhelye. (*Dr. Kordos László*) 3

A nemesércbányászathoz kötődő privilégiumok az Árpád- és Anjou-korban. (*Weisz Boglárka*) 13

Középkori falkép-festészet a gömöri bányavidéken. (*Edita Kušnierová – Tököly Gábor*) 44

A 125 éves jubileum árnyoldala a nógrádi szénmedencében (1986-1988). (*Dr. Szvircsek Ferenc*) 64

Közlemények

A Rozsnyói Bányászati Múzeum különlegessége: a világ harmadik legrégibb gőz-úthengere. (*Pavol Horváth*) 84

Megállapodások és viták a hosszúhetényi szén kitermeléséről. (*Dr. Bíró József*) 90

Archívum

Hogyan született meg 1939-ben „A vasércbányászat szaknyelvének szókincse Rudabányán” című doktori disszertációm? (*Dr. Tarján Jenő*) 105

Szakirodalom

Olvasóink figyelmébe ajánljuk… (*Hadobás Sándor*) 114

Bányászati oktatás a selmeci akadémia alapítása előtt. (*Hadobás Sándor*) 116

Bányászattörténeti kiadványok

Agricola, Georgius: *Bermannus, avagy beszélgetés az ásványok csodálatos világáról...* Miskolc – Rudabánya, 1994. 234 old.

A rudabányai vasérctelep a korai szakirodalomban 1882-1939. Szerkesztette: Szakáll Sándor. Rudabánya, 2001. 134 old.

Az Érc- és Ásványbányászati Múzeum Közleményei I. Rudabánya, 2004. 123 old.

Az Érc- és Ásványbányászati Múzeum Közleményei II. Rudabánya, 2005. 145 old.

Az Érc- és Ásványbányászati Múzeum Közleményei III. Rudabánya, 2006. 162 old.

Bányászattörténeti Közlemények I. Rudabánya, 2006. 106 old.

Bányászattörténeti Közlemények II. Rudabánya, 2006. 107 old.

Bányászattörténeti Közlemények III. Rudabánya, 2007. 120 old.

Bányászattörténeti Közlemények IV. Rudabánya, 2007. 136 old.

Bányászattörténeti Közlemények V. Rudabánya, 2008. 126 old.

Balogh Béla – Oszóczki Kálmán: *Bányászat és pénzverés a Gutin alatt. Nagybánya és környékének bányászata, ércfeldolgozása és pénzverése 1700 előtt.* Miskolc – Rudabánya, 2001. 166 old.

Benke István: *Telkibánya bányászatának története.* Miskolc – Rudabánya, 2001. 172 old.

Garami Evelin: *A rudabányai vasércdúsító története.* Rudabánya, 2005. 92 old.

Hála József – Landgraf Ildikó: *Magyarországi bányászmondák.* Rudabánya, 2001. 123 old.

Hazslinszky Tamás: *A Baradla-barlang 19. századi nevezetes látogatói.* Rudabánya, 2004. 92 old.

Hubbes Éva: *Benkő Ferenc egyetemjárása.* Rudabánya, 2004. 141 old.

Kacskovics Lajos: *Az alsó-magyarországi ércmívelésről.* Rudabánya, 2005. 140 old.

Lux Gyula: *Nyelvi adatok a délszepesi és dobsinai német nép településtörténetéhez.* Rudabánya, 2004. 110 + IV old. (Reprint kiadás.)

Mikulik József: *A bánya- és vasipar története Dobsinán. (1880).* Rudabánya, 2003. 80+IV old. (Reprint kiadás.)

Münnich Adolf: *A felső-magyarországi bányapolgárság története. (1895).* Rudabánya, 2003. 128+2 old. (Reprint kiadás.)

Noszky Jenő: *Salgótarján és kőszénbányászata, tekintettel a néprajzi viszonyokra.* Rudabánya, 2007. 82 old.

Poda, Nicolaus: *A selmeci bányagépekről. Bergmaschinen von Schemnitz.* Miskolc – Rudabánya, 2002. 144 + 126 old. (Reprint + magyar fordítás.)

Szakáll Sándor – Morvai Gusztáv: *Érckutatások Magyarországon a 20. században.* Miskolc – Rudabánya, 2002. 247 old.

Szemán Attila: *Szintes szállítás a magyarországi ércbányászatban a kezdetektől a 19. század derekáig.* Rudabánya, 2003. 88 old. 67 ábra.

Uzsoki András: *Adalékok az aranymosás történetéhez és technikájához.* Rudabánya, 2004. 92 old.

Vastagh Gábor: *Tanulmányok a kohászat magyarországi történetéből.* Rudabánya, 2007. 146 old.

Zsámboki László: *Selmeci ezüst, körmöci arany. Válogatott tanulmányok a szerző születésének 70. évfordulója tiszteletére.* Rudabánya – Miskolc, 2005. 332 old.

A felsorolt kiadványok megvásárolhatók:

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bányászattörténeti Múzeum – Érc- és Ásványbányászati Múzeum Alapítvány, 3733 Rudabánya, Petőfi u. 24. – Tel.: 48-353-151.